

ВІДГУК

офіційного опонента

завідувача кафедри управління та адміністрування

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»,

доктора економічних наук, професора **ДУБАСА Ростислава Григоровича**

на дисертацію **ГОРОДНИЧОЇ Анастасії Валеріївни**

на тему: **«Організаційно-економічні засади раціонального використання**

самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 «Економіка»

галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертації. Самосійні ліси, що виникають природним шляхом на землях сільськогосподарського призначення, відіграють визначальну роль у збереженні екологічного балансу та підвищенні продуктивності агроландшафтів. Вони виконують низку життєво важливих екосистемних функцій: захищають ґрунти від ерозії, регулюють водний режим, зберігають біорізноманіття, поліпшують мікрокліматичні умови.

Водночас економічне значення самосійних лісів полягає в тому, що вони є джерелом додаткових доходів для сільськогосподарських підприємств. Виробництво деревини, збір лісових ягід та грибів, а також розвиток екотуризму можуть значно покращити економічний стан сільських громад. Крім того, лісові насадження підвищують естетичну цінність земельних ділянок, що може сприяти розвитку сільського туризму та відпочинку. Однак, для того, щоб повною мірою реалізувати потенціал самосійних лісів, необхідно розробити ефективні механізми їхнього управління та збереження, враховуючи як екологічні, так і економічні аспекти. З цього погляду дисертація А. В. Городничої є актуальною, оскільки містить пропозиції щодо формування системи раціонального використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення.

Актуальність дослідження А. В. Городничої підтверджується зв'язком роботи з науково-дослідними роботами кафедри геодезії та картографії та кафедри землевпорядного проектування факультету землевпорядкування Національного університету біоресурсів і природокористування України «Соціально-економічні виклики, реалізація та вдосконалення законодавства України у контексті сталого розвитку», підтема: «Соціально-економічні виклики децентралізаційних процесів і землевпорядної реформи для українського села».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість та достовірність основних наукових положень дисертації, одержаних результатів, висновків та рекомендацій підтверджується використанням загальнонаукових, теоретичних та спеціальних методів дослідження.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій базуються на використанні чинних нормативно-правових актів. Обґрунтованість результатів

дослідження, їх практичну цінність засвідчує також апробація на міжнародних науково-практичних конференціях.

Відтак, основні наукові положення що виносяться на захист, є обґрунтованими та відповідають сформульованій меті й завданням дослідження. Висновки та рекомендації відповідають її змісту, є логічним завершенням проведених досліджень.

Найбільш значимими для теорії і практики економіки природокористування науковими положеннями, висновками і рекомендаціями, які характеризуються науковою новизною, є: обґрунтована модель організаційно-економічного механізму раціонального використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення, який ґрунтується на диференційованому підході до визначення обсягу фінансової підтримки землевласників самосійних лісів, що дозволяє враховувати особливості землекористування та створити оптимальні умови для стимулювання лісового господарства, що сприятиме сталому розвитку регіонів та збереженню природних ресурсів; удосконалена система фіскальних платежів за використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення в умовах децентралізаційних процесів, яка створює фінансовий стимул для раціонального використання самосійних лісів з огляду на зменшення податкового навантаження на землекористувача; теоретичні аспекти у формуванні системи раціонального використання самосійних лісів та алгоритм застосування супутникових даних для забезпечення всебічної оцінки тенденцій у збільшенні лісистості територій.

Прикладний характер мають удосконалені методичні підходи щодо визначення обсягу депонованого вуглецю та емісії кисню самосійними лісами та фінансових надходжень із урахуванням ставок вуглецевого ринку в умовах зміни клімату.

Варті уваги стратегічні напрями до аналітичної оцінки використання самосійних лісів, які передбачають всебічний аналіз економічних, екологічних та соціальних аспектів їхнього застосування, включаючи оцінку ефективності використання на сільськогосподарських землях, вплив на біорізноманіття; методичні підходи до оцінювання економічної ефективності використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення, які передбачають комплексний аналіз фінансових показників, екологічних вигод та соціальних наслідків, що дозволяє забезпечити баланс між сталим лісовим господарством та потребами суспільства.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження. Результати дисертаційного дослідження було використано ДП «Ліси України» для розроблення та впровадження нових технологій управління лісовими ресурсами. Це дозволило підприємству оптимізувати процеси лісокористування та знизити втрати під час обробки деревини. Запропоновані методи та підходи сприяли збереженню екологічної стійкості лісових масивів.

Ряд теоретико-методичних підходів щодо оптимального використання самосійних лісів були впроваджено у ВО «Укрдержліспроєкт», що сприяло оптимізації використання самосійних лісів на сільськогосподарських землях та покращенню управління лісовими ресурсами з урахуванням економічних аспектів.

Повнота викладення у наукових працях наукових положень, висновків, рекомендацій сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження повною мірою опубліковано у 13 наукових працях, з яких 3 статті у наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 4 тези наукових доповідей.

За кількістю публікацій у відкритому друку, рівнем наукових видань, в яких вони були представлені, повнотою викладення положень дослідження всі вимоги МОН витримані.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація А. В. Городничої складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 238 сторінок. Робота містить 22 таблиці і 58 рисунків. Список використаних джерел налічує 209 найменувань.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, відображено їх апробацію та особистий внесок здобувачки.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи формування системи раціонального використання самосійних лісів»** проаналізовано теорії порівняльних переваг, концепції економічної ефективності, теорії еластичності попиту та пропозиції, теорії мотивації та теорії інвестування в контексті удосконалення системи фінансово-економічного механізму раціонального використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення. Окреслені теоретичні підходи формують методологічну основу для удосконалення стратегій збалансованого використання лісів, сприяючи ефективному використанню природних ресурсів, підвищенню економічної продуктивності та стимулюванню інвестицій у секторі лісового господарства. Впровадження цих концепцій у практику сприятиме сталому розвитку сільськогосподарських територій, збереженню екологічної рівноваги та підвищенню конкурентоспроможності лісового сектору в умовах глобальних економічних викликів.

Запропонована система раціонального використання самосійних лісів в межах територіальних громад відображає складну організаційну структуру, яка пов'язана функціональними взаємозв'язками, що існують у процесі керування цими ресурсами. Основні елементи такої структури повинні бути спрямовані на визначення цілей та завдань управління лісовими ресурсами громади, розроблення організаційної моделі, формування

кадрового складу, планування та координацію дій, здійснення моніторингу та оцінку ефективності заходів, а також на підтримку ефективної комунікації та звітності.

У другому розділі **«Еколого-економічний аналіз сучасного стану використання самосійних лісів»** встановлено орієнтовну площу самосійних лісів в Україні – 2400,45 тис. га, які утворилися на 459,408 тис. самозаліснених ділянок, в межах 1,779 тис. територіальних громадах. Найбільші площі самосійних лісів спостерігаються у Житомирській (227,82 тис. га), Чернігівській (212,85 тис. га), Закарпатській (182,31 тис. га), Полтавській (142,37 тис. га), Луганській (130,42 тис. га), Львівській (126,22 тис. га), Волинській (115,71 тис. га) областях. Найменші площі самосійних лісів зосереджені в Херсонській (17,78 тис. га), Тернопільській (34,35 тис. га), Чернівецькій (34,74 тис. га), Запорізькій (41,96 тис. га), Рівненській (55,44 тис. га), Миколаївській (55,69 тис. га), Кіровоградській (61,97 тис. га), Хмельницькій (73,35 тис. га) областях.

За результатами проведеного кореляційного аналізу, встановлено обернені кореляційні зв'язки між такими показниками: площею самосійних лісів та кількістю укладених договорів оренди земельної частки (паю) в розрізі областей України ($R=-0,54$); площею самосійних лісів та загальною площею земель, переданих в оренду за договорами в розрізі областей України ($R=-0,59$); площею самосійних лісів та кількістю укладених договорів оренди з розміром орендної плати у 3 % від нормативної грошової оцінки в розрізі областей України ($R=-0,54$). Отримані результати, свідчать що орендарі сільськогосподарських земель керуються принципом економічної ефективності, тому, де самозаліснення ділянок є інтенсивне – договірні відносити із власниками пайових земель щодо оренди припиняються, або не укладаються, зважаючи, що розліснення сільськогосподарських земель є трудомістким та затратним.

Отримані результати досліджень вказують на досить суттєві витрати, пов'язані з розлісненням сільськогосподарських земель в межах дослідних областей, зокрема, за результатами розрахунків встановлено середню суму витрат на розліснення сільськогосподарських земель в межах однієї територіальної громади Житомирської області, яка сягає від 0,26 до 4,88 млн дол. США, та Чернігівської області – від 0,30 до 5,60 млн дол. США.

У третьому розділі **«Формування організаційно-економічного механізму раціонального використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення»** запропоновано організаційно-економічний механізм раціонального використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення, який ґрунтується на диференційованому підході до визначення обсягу фінансової підтримки землевласників самосійних лісів, що дозволяє враховувати особливості землекористування

та створити оптимальні умови для стимулювання лісового господарства, що сприятиме сталому розвитку регіонів та збереженню природних ресурсів.

Таким чином, аналіз змісту дисертації та опублікованих праць дає право стверджувати про достатню аргументованість та обґрунтованість висновків та пропозицій викладених авторкою.

Зміст дисертації викладено українською мовою з дотриманням наукового стилю.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час вивчення змісту дисертації та наукових праць здобувачки фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Використання ідей, суджень, цитування інших авторів супроводжуються посиланнями на їхні праці.

Зауваження щодо змісту дисертації та дискусійні положення. Відзначаючи в цілому достатній рівень наукових здобутків дисертантки, обґрунтованість одержаних результатів і практичне значення дисертації, варто відмітити, що деякі положення носять дискусійний характер, що зумовлює висловити наступні зауваження та побажання:

1. Робота значно виграла б, якщо авторка у розділі 1, приділила б більше уваги дослідженню закордонного досвіду раціонального використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення.

2. Позитивні враження справляє запропонована модель економічного стимулювання власників самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення (підрозділ 3.3), водночас отримані результати регресійного моделювання потребують певних уточнень, зокрема, пояснення щодо ступеня адекватності запропонованої моделі.

3. Розрахунок обсягу щорічних виплат за 1 га самосійних лісів в розрізі областей України (с. 198) потребує конкретизації методики визначення цих значень.

4. У дисертації трапляються окремі граматичні та стилістичні неточності, що в цілому не впливає на якість представленого дослідження та його сприйняття.

Представлені зауваження та дискусійні положення не знижують наукової новизни та практичного значення одержаних дисертанткою наукових результатів та можуть служити орієнтирами подальших досліджень авторки.

Загальний висновок. Зазначені вище зауваження та недоліки не зменшують позитивної оцінки роботи, а є виключно побажанням у подальших наукових дослідженнях та елементом творчих дискусій прилюдного захисту дисертації.

З усією упевненістю можна констатувати, що дисертація виконана на високому науково-методичному рівні, має практичне значення і відповідає чинним вимогам оформлення. Поставлену мету досягнуто, обґрунтовано нові положення, які висвітлюють вирішену економічну задачу здобувачки і виносяться на захист.

Дисертація на тему: «Організаційно-економічні засади раціонального використання самосійних лісів на землях сільськогосподарського призначення» за своїм змістом відповідає спеціальності 051 «Економіка», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року, наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а сама авторка Городнича Анастасія Валеріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціально-поведінкові науки».

Офіційний опонент завідувач кафедри управління та адміністрування Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», доктор економічних наук, професор Ростислав ДУБАС